IOAN MURARIU

Informații inedite privind cheltuielile făcute pentru construirea unor mori în ținutul Botoșani în anul 1816

În spațiul carpato-dunăreano-nistreano-pontic, spațiu locuit fără întrerupere de români, care erau și buni cultivatori de cereale, morăritul a constituit, în toate timpurile, o îndeletnicire importantă și permanentă.

În ceea ce privește Țara Moldovei, prima atestare a unor mori de apă o găsim într-un document din 31 octombrie 1402[1]. Prin acest document, domnul Alexandru cel Bun dăruia Mănăstirii Moldovița câteva mori în orașul Baia, care funcționau, desigur, pe râul Moldova.

După anul 1402, în tot mai multe documente moldovenești medievale au fost menționate morile sau locurile de mori de pe moșiile boierești și mănăstirești. Dar documente care să ne informeze cu privire la costul construcției morilor sunt foarte puține, așa că, după părerea noastră, orice document de acest fel găsit în arhive și pus în circuitul științific, prezintă importanță pentru istorici și cercetători.

Un asemenea document se păstrează la filiala Bacău a Arhivelor Statului și a fost scris în ziua de 28 ianuarie 1816[2]. În el este vorba de construirea a trei mori pe moșiile Costești, Băiceni și Mănăstirea Doamnei din ținutul Botoșani, care moșii erau stăpânite atunci de Smaranda Calimah (Callimachi)[3] Aceasta, numită și Smaragda (1773-1837), era soția lui Scarlat Vodă Callimachi, domnul de atunci al Țării Moldovei (1812-1819)[4].

Două din cele trei mori au fost construite în întregime, iar una doar parțial. Cheltuielile totale s-au ridicat la importanta sumă de 13.946 lei și 36 bani, care, atunci, în 1816, reprezenta valoarea a 140 cai, sau a 208 boi, sau a 1.162 porci, sau a 143 tone de grâu[5]

Din conținutul documentului se desprind următoarele concluzii:

1.Mai mult de jumătate din totalul cheltuielilor – circa 54% – a reprezentat *manopera*. Tăiatul cherestelei cu ajutorul a 20 ferăstraie aduse "din Cordun" a costat 4.364 lei și 96 bani. Lungimea scândurii se măsura atunci cu cotul. Tăierea unui cot de scândură costa patru parale. Alți 2.500 lei au reprezentat plata unei calfe și a 8 morari din subordinea sa, care au construit trei

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

mori și trei opusturi. Plata s-a făcut în bani (2.000 lei) și în păpușoi (de 500 lei). S-au mai achitat 450 lei pentru amenajarea a două iazuri, 125 lei la trei morari care au spart pietrele și au făcut ciocanele, precum și la alți doi morari care au tăiat niște copaci în pădure.

2. *Materialele de construcție* au reprezentat cam 37% din totalul cheltuielilor. S-au cumpărat următoarele mărfuri cu suma de 5.232 lei: fier pentru 9 roți la 3 mori (1.253 lei); cherestea de brad din ținutul vecin, Suceava (1.250 lei); 42 stoguri de fân, care, amestecate cu pământ, s-au folosit la construirea a două iezeturi rezistente la presiunea apei (966 lei); piroane și "alte horă" pentru două mori și trei opusturi (675 lei); cuie de draniță și de leațuri (652 lei); șase pietre la două mori date în folosință (436 lei).

3. *Circa 9%* din totalul cheltuielilor au reprezentat plata medelnicerului Vălachi Tăutul (400 lei), cumpărarea a două cumpene "pentru bătutul tărașilor" (263 lei), plata unui om "purtător de grijă asupra zapciilor și asupra tuturor lucrătorilor" (240 lei), plata imașului pentru pășunatul boilor (250 lei), precum și plata unui morar adus de la râul Moldova când "s-au cumpănit apa mai înainte de a să bate straturile morilor"(16 lei).

4. Acest document inedit ne mai oferă și posibilitatea de a cunoaște *prețul unor mărfuri* pe piața internă a Țării Moldovei la începutul secolului al XIX-lea. Astfel, o mierță de păpușoi valora 12,5 lei; o ocă de cuie de draniță, 3,5 lei; un stog de fân, 23 lei; o piatră de moară, 72 lei.

Credem că cercetătorii interesați de istoria morăritului la români ar putea trage și alte concluzii din acest document. De aceea, îl publicăm mai jos în întregime.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Note

1. *Documenta Romaniae Historica*. A, *Moldova*, Bucuresti. Ed. Academiei, 1975, vol. I, p. 23.
2. Arh. St. Bacau. Colectia *Documente*, V/119.
3. Corneliu Istrati, *Condica Vistieriei Moldovei din anul 1816*, supliment (I) al Anuarului Institutului de Istorie si Arheologie "A.D. Xenopol" din Iasi, 1979, p. 96.
4. C. Gane, *Trecute vieti de Doamne și Domnite*, Iasi, Ed. Junimea, 1972, vol. II, p. 396 si urm.
5. Ioan Murariu, *Preturile cu care se vindeau unele mărfuri în Moldova la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea*, in "Carpica" Muzeul judetean de Istorie si Arta Bacau, 1975, vol. VII, p. 126 si urm.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Glosar

calfă = om care învaţă o meserie
chiroane = piroane
Cordun = Bucovina
cot = veche măsură de lungime, egală cu 0,63-0,68 m
heră = fier
herisăie = fierăstraie
iezetură = baraj din pământ pe un pârâu, în spatele căruia apa formează un iaz
leul vechi = 40 de parale sau 120 de bani
mierţă = jumătate de chilă de Galaţi, adică 154 kg
ocă = veche măsură de greutate, egală cu 1,283 kg
opust = stăvilar; zăgaz; jgheab
para = a 40-a parte dintr-un leu vechi
ţăruş = stâlp de lemn la gard
zapciu = perceptorul dărilor de la contribuabili

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Informations inedites sur les dépenses faites pour la construction de quelques moulins dans le district de Botoşani, en 1816

Après avoir étudié un document inedit, conservé dans le filiale de Bacău des Archives nationales, l'auteur conclut que la proportion des dépenses faites pour la construction de trois moulins en 1816 a été la suivante: le main d'œuvre env. 54% et les matériaux de construction env. 37%, la différence de 9% représentant d'autres dépenses mineures.

Dans le document en question on mentionne aussi le prix de quelques marchandises qui on vendait sur le marché interne de la Moldavie au début du XIXe siècle.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

A n e x ă

"Banii ce s-au cheltuit cu facire morilor mării sali doamnii pe moșie Costeștii, Mănăstire Doamnii

1816, ghen[ari]e 28

Lei	Bani	Ce s-au luat
13 400		S-au luat rânduri, însă:
		Lei | Bani
		2 000 | | Întâi prin dumnealui aga Dimitrachi.
		4 000 | | Al doilea rând.
		4 000 | | Al 3.
		3 000 | | Al 4. Prin dum[nea]lui căminar Grigorii.
		400 | | Al 5.
		13 400 | |
13 400		
		Ce să scade
4 364	96	S-au dat la 20 herisăi ce s-au adus din Cordun, cari au tăet cheresteaoa precum au fost trebuința lucrului, câte 4 parale de cot.
2 500		S-au dat calfii pentru făcutul a trei mori si trei opusturi cu 8 morari cu au avut în slujbă cu a sa leafă, însă:
		2 000 — Bani gata.
		500 — 40 merț[i] păpușoi.
		2 500
263		2 cumpeni ce s-au făcut pentru bătutul tărașilor.
450		Calfii de ezatori pentru două iazuri ce s-au gătit.
16		Unui morari ce s-au adus de pe Moldova în vreme ce s-au cumpănit apa mai înainte de a să bate straturile morilor.
240		Unui om ce au fost purtătoriu de grij[ă] asupra zapciilor și asura tuturor lucrătorilor.
105		S-au dat prin dum[nea]lui med[elnicer] Vălachi Tăutul pentru făcutu[l] opustului ot Băiceni.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

612		Pe 175 ocă cu[i]e de draniţă, câte 3,5 lei oca.
40		Cuile de leaţuri la 2 mori.
8 590	96	Suma din urmă.
675	60	Chircani şi alte heră ce au trebuit la 2 mori şi 3 opusturi.
1 255		Herăli a trei mori, pentru 9 roate.
966		Pe 42 stoguri fân ce s-au pus în czăturile amânduror iazurilor, câte 23 lei stog[ul].
1 250		Cumpărătoare cherestelii de brad de la ţinutul Sucevii.
650		Pentru imas boilor ce au czăt, cu aceli 400 lei ce s-au dat med[elnicerului] Vălachi Tăutul.
436		6 chetri la doî mori ce s-au gătit, cumpărătoare.
125		La 3 morari pentru spartul pietrilor, facire ciocanilor, şi la doi morari ce au fost în pădure la tă[i]etul cherestelii.
13 946	36	Facu daţi scăzuţi şi 546 lei 36 bani, adică cinci sute patruzeci şi şasă lei 36 bani.

Gheorghi ...* stolnic."**

* Cuvânt ilizibil.
** Arh. St. Bacău, Colecţia *Documente*, V/119.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

1

[illegible]

1816 : [illegible] : 28

[illegible]

13400 — [illegible]

2000 — [illegible]

4000 — [illegible]

4000 — [illegible]

3000 — [illegible]

400 — [illegible]

13400 —

13400 —

[illegible]

4364 : 96 [illegible]

2500 — [illegible]

2000 — [illegible]

500 — [illegible]

2500 —

263 [illegible]

450 — [illegible]

16 — [illegible]

240 — [illegible]

105 — [illegible]

612 — [illegible]

40 — [illegible]

8590 : 96

[illegible]

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro